

Lyngør historiegruppe

Lyngør historiegruppe ble etablert sommeren 2015 og er en uavhengig gruppe bestående av personer som er interessert i Lyngørs historie, både i smått og stort. Gruppen har som formål å stimulere til å bevare og å gjøre kjent historiske minner knyttet til Lyngør. Disse små skriftstykkene er ledd i dette, og er skrevet av folk som har en historie å fortelle, eller som har kunnskap å dele.

Nr. 28.

Dato: Mars 2021

Firmastet bark SEMANTHA av Lyngør senket av tysk hjelpekrysser februar 1915, men skipskronometeret overlevde!

Av Tore Bjørn-Hansen.

Bark Semantha, malt av Ants Lepson i 1995.

Eier av bildet er Morten Bogenes.

Til Lingard Skuteminne fikk vi i høst et nydelig skipskronometer fra 4/m bark SEMANTHA takket være en generøs pengegave fra sommergjest på Steinsøya. Instrumentmaker Cail i Newcastle leverte det med dobbelt polstret kasse og ekstra glass mot sprut. Spesielt ønsket og morsomt fordi samlingen faktisk manglet dette tidligere så viktige navigasjonsinstrument.

SEMANTHA ble bygget i 1888 ved Wm. Hamiltons verft i Glasgow og seilte for rederiet J. R. Haws, også Glasgow helt til 1911 da hun ble solgt til Anders Bernt Olsen i Lyngør. I dag er han mest kjent som A.B. som er navnet folk ga bryggen på Odden hvor han drev handel og dampskipsekspedisjon ved siden av farens store hus. Selv bodde A.B i den skolebygningen som ble ledig da den nye skolen kom i 1875. Faren, Bernt Andreas Olsen hadde klart seg godt gjennom de vanskelige 1880-årene og var lenge Dypvåg herreds største skatteyder. Allerede 1893 tok han levering av stålbarken LINGARD, bygget i Fevik. Etter hvert som seilskutene måtte gi tapt til dampskipene i det ene markedet etter det andre, var det iallfall flere laster åpne for stålskutene enn treskutene. Derfor ble det her på kysten kjøpt inn et stort antall brukte stålskuter fra utlandet. De kostet lite i innkjøp og våre erfarne sjøfolk var rimelig arbeidskraft. Skutene ble etter hvert seilt med mindre og mindre mannskap, noe som kunne gå utover sikkerheten. Men det gjorde at de kunne konkurrere gjennom hele første verdenskrig og ofte ga bedre resultater enn dampskip.

SEMANTHA var en stor skute på 2 280 brt., med en lasteevne på 3 700 tonn og en lengde på 90 meter. Til sammenligning lastet LINGARD 1.600 tonn og de vanlige trebarkene på kysten her langt under halvparten av det igjen. Rederne i Tvedestrand som Carl Bech satset spesielt på store stålskuter og byen hadde på begynnelsen av 1900-tallet visstnok verdens største seilskipsflåte.

Disse store skutene ble oftest satt inn på fart mellom Europa, Australia, og Nord- og Sør-amerikas stillehavskyst hvor vindene var ganske stabile. Lasten var ofte kull, salpeter eller hvete som var mindre verdifulle og tiden derfor ikke spilte så stor rolle.

I Lyngør var det foruten A B Olsen bare Simon Marcussen i Lyngør med stålbarken ALMORA. Marcussen på Askerøya hadde et par tre stykker.

SEMANTHAS siste tur gikk fra Portland, Oregon med en verdifull last på 59 645 sekker hvete og skulle til den gang Queenstown for ordre. Dette var rett utenfor Cork helt syd på Irland.

Etter å ha rundet Kapp Horn på vei nordover i sydatlanteren ble hun 3. februar 1915 stoppet av tysk hjelpekrysser KRONPRINZ WILHELM. Dette var en tidligere passasjerdamper på 15.000 tonn bygget 1901 og med hele fire skorstener. Da 1. verdenskrig brøt ut i 1914 ble hun rekvirert av den tyske marine og fikk 2 stk 120 mm og 2 stk 88 mm kanoner. Hun senket 14 og kapret ett skip før hun ble internert i USA 1917. Amerikanerne tok henne til troppe-transportskip da de samme år erklærte Tyskland krig.

Det finnes utførlige sjøforklaringer om det som nå hendte. (Disse ligger på sjøhistorie.no under Semantha). To båter med matroser og marineoffiserer kom om bord og forsynte seg som vanlig med alle skipspapirer og verdifulle gjenstander. Lasten ble erklært kontrabande. Kaptein Nils Halvorsen ba pent om at lasten kunne brennes med bensin og skuta frigis. Hun seilte jo under nøytralt flagg og med norske farger på skutesiden. Men nei, hele mannskapet på 22 ble beordret ombord på kaprereren og låst inn i en lugar. Så hørte de 14 kanonskudd og

da de kom på dekk senere var den flotte skuta forsvunnet. Blant de beslaglagte gjenstander var skipets kronometer. Dette er en helt nøyaktig og verdifull klokke som den gang var nødvendig for skipets navigasjon. Nå hadde det seg slik at kronometerets trekasse i tillegg til et skilt med «4/M BARQUE SEMANTHA» også var merket med «Captain Nils Halvorsen, Lyngør, Norway» på en messingplakett. Den tyske skipssjefen var real nok til at han ga kronometeret tilbake til Halvorsen som hans private eie.

Mannskapet som var helt uskadet og godt behandlet, ble etter ni døgn overført til tysk lasteskip D/S HOLGER og landsatt i Buenos Aires hvor det ble holdt sjøforklaring 22. februar. Styrmennene som kom fra Arendal og Risør samt båtsmann Samuel Christoffersen fra Lyngør avga alle forklaring i tillegg til kaptein Halvorsen.

Nils Halvorsen var født i 1860 i Normannvik og bodde i Arendal og Lyngør (Lille Svalsund) før han vendte tilbake til fødestedet. Han døde i 1945.

Halvorsen hadde 1/12 i skuta som var assurert for kr. 110.000.

Hvetelasten var verdt kr. 2 000 000! Kronometeret har gått videre ved arv og gave og kan nå beundres av alle på Lyngørfjorden kystkultursenter. Ifks.

For rederiet bød 1915 på flere store tilbakeslag. Stålbarken LINGARD hadde hardværshavari ved Færøyene i januar, måtte slepes til Stavanger, omlastes og så solgt i mai til lasteieerne i Australia. Fullriggeren AGGI, også en stor stålskute, forliste april/mai på USAs vestkyst, og rederen selv, Anders Bernt Olsen døde august 1915, knapt 60 år gammel. Hans sønner tok etternavnet Lynge og valgte andre yrker. Broren Chr. Bernt og svoger Th. Hansen satset på damp. Dermed var det slutt med seilskipsdrift fra Lyngør etter over hundre år med nær hundre skuter drevet av Lyngørfolk. Skutene hadde da brakt impulser og velstand til stedet som startet først som uthavn, så loshavn og til slutt ble et yrende seilskutesamfunn.

Stiftelsen Lingard Skuteminne prøver etter beste evne å ta vare på minner fra denne tiden, ikke bare gjenstander, men også opplysninger om mannskaper som seilte på skutene, suvenirer de hadde med seg hjem, skuteportretter, fotos og dokumenter. Alt blir trygt bevart for ettertiden.

Boken om "Lingard" skrives ferdig i disse dager, så kan noen bidra med stoff eller bilder, ta kontakt! torebh46@gmail.com

